

Tentoonstelling 'Wie dan leeft, wie dan zorgt'

Gezondheidszorg tussen 1636-1986 belicht

Tot de achttiende eeuw waart de pest rond in Europa en in Nederland. De Zwarte Dood maakt enorm veel slachtoffers. In Roosendaal sterven er vooral in de zeventiende eeuw mensen aan de pest. In 1628 is de bevolking met ongeveer een kwart uitgedund. In het Roosendaalse gemeentearchief kunt u vanaf vrijdag 29 januari een tentoonstelling over de gezondheidszorg in de periode 1636-1986 zien.

Men heeft geen idee waardoor de pest wordt veroorzaakt: 'De pest is een onbegrijpelijke sieckte, schijnende te komen uyt een geestige en besmettelijcke damp, die de vastigheydt des bloets schielijck los kan maken, om het herte van zijn kracht en levens te berooven'.

Het ziekenhuis Charitas in de Kalsdonksestraat.
(Uitgever: Goedkope Winkel, 1911)

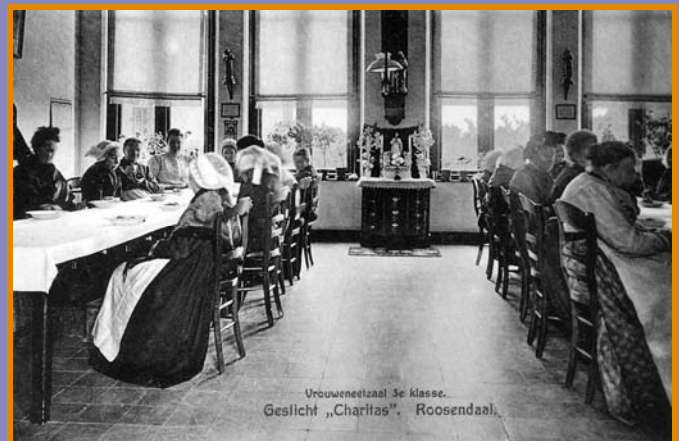
Daarom worden er op straat pektonnen en kruiden verbrand. Huizen van pestlijders moeten herkenbaar zijn en worden tot verboden gebied verklaard. Ook aan de familie van de zieken worden beperkende maatregelen opgelegd. De pest wordt gezien als een straf van God. De slachtoffers gaan een gewisse dood tegemoet, zoveel is zeker. Omdat de juiste geneesmiddelen ontbreken, is de pest meestal dodelijk. Vijftig tot tachtig procent van de geïnfecteerden sterft binnen enkele dagen. Na 1670 komt de pest niet meer voor in onze regio. Op de tentoonstelling komt u alles over de pest te weten. Pestmeesters houden in de gaten of u al dan niet besmet bent en kijk uit voor de ratten!

Griep en cholera

Medicus Chris van Tellingen, vrijwilliger van het gemeentearchief, deed onderzoek naar de gezondheidszorg in Roosendaal en omstreken in de zeventiende en achttiende eeuw. Al eerder publiceerde hij in jaarboek De Ghulden Roos en speciaal voor deze tentoonstelling verdiepte hij zich in de pest, de eerste autopsie in Roosendaal, het redden van drenkelingen, de behandeling van schotwonden, cholera en scheurbuik, om slechts enkele onderwerpen te noemen. Zijn commentaar op bovenstaande zaken is erg verhelderend en bovendien legt hij verbanden met ziektes in onze tijd, zoals de Mexicaanse griep.

Charitas

Elke Roosendaler kent Charitas, het oude ziekenhuis in de Kalsdonksestraat. Is het ziekenhuis eind negentiende nog in een oude schuurkerk op de plek waar nu schouwburg De Kring staat gevestigd, in 1905 openen de zusters van Charitas de deuren van een gloednieuw ziekenhuis. In het 'gesticht' worden het eerste jaar 51 ouden van dagen opgenomen; negen mannen verblijven in pension. De zieken vallen onder de hoede van huisarts A. Brabers. Specialisten en chirurgen komen uit het Bredase Ignatiusziekenhuis. In de beginperiode ligt de nadruk op het verzorgen van de zieken, er bestaan immers weinig behandelmogelijkheden. Mannen en vrouwen worden strikt gescheiden. De reglementen zijn streng, zo mogen de zieken niet luid spreken of 'geraas maken', mogen zij alleen op donderdag- en zondagmiddag tussen twee en drie bezoek ontvangen en dienen zij zich 'bezigt te houden met een of andere nuttige taak'.

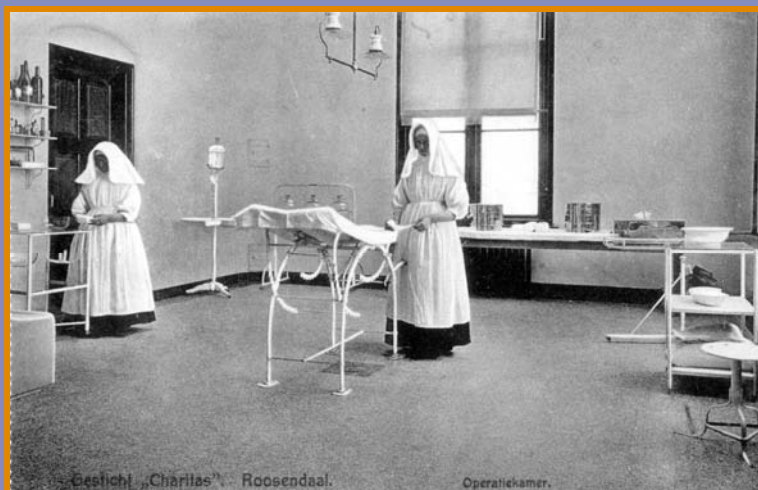

De vrouweneetzaal derde klasse.
(Foto: Brinio, 1918)

Uiteraard wordt kerkbezoek verplicht gesteld en zijn zedeloze boeken en schilderijen ten strengste verboden. Charitas groeit door en door, het gebouw wordt te klein. Nieuwbouw is echter veel te kostbaar. Daarom besluiten de zusters de zorg voor zieken en bejaarden over te dragen aan leken. Er komt een nieuw ziekenhuis, een eigen, zelfstandige stichting, los van de congregatie: het Sint Franciscusziekenhuis.

Armoede

In de negentiende eeuw leven tal van mensen onder de armoedegrens. De ellende van de paupers is onvoorstelbaar groot. Brood, meel, zout, olie, zeep en turf kunnen ze niet betalen. Zij leven uitsluitend op aardappelen.

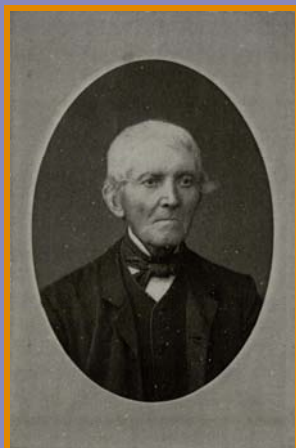
De operatiekamer van Charitas (Foto: Brinio, 1918)

Op het platteland leven gezinnen 'die in veertien dagen geen brood gezien hadden, hebben geleefd van afval [...] Onder andere is er een vader, met vrouw en zes kinderen, die 's nagts opstond, om te zien of er niet een van zijn kinderen door honger gestorven was'. Armen worden als tweederangs burgers beschouwd. Bezorgd om hun lot richt men in 1850 in Roosendaal een eigen tak van de Heilige Vincentius à Paulo vereniging op. De leden van de vereniging delen levensmiddelen uit en schenken geld aan de arme gezinnen. In 1900 gaat het onder meer om: 110.095 broden, 400 mud aardappelen (een mud aardappelen weegt ongeveer 70 kilo), 601 kilo vlees, 1550 liter melk, 9600 eieren, 290 dekens, 1200 paar klompen, 2100 hemden en 18.508 porties erwtensoep.

Meer informatie

Op de touchscreen kunt u films over het afscheid van Charitas en de opening van het Franciscus Ziekenhuis bekijken. Op het scherm vindt een doorlopende presentatie over het Franciscus plaats met foto's uit onze fotocollectie. Museum Tongerlohuys gaf een groot aantal voorwerpen in bruikleen, zoals een verpleegstersschort, een nachthemd uit 1930, zalfdoosjes, een tinnen kraamvrouwenpannetje uit de achttiende eeuw en een dokterstas met instrumenten. U kunt de tentoonstelling van maandag t/m vrijdagochtend tijdens kantooruren bekijken in het gemeentearchief op de Markt 35 te Roosendaal. Voor meer informatie kunt u op de website www.gemeentearchiefroosendaal.nl kijken, mailen naar gemeentearchief@roosendaal.nl of bellen naar 0165-579500. *NdB*

Aanwinsten: genealogische aantekeningen bij het geslacht Notenboom

Dingena Notenboom-de Wael (1836-1922) en
Marinus Adrianus Notenboom (1833-1893)

In november kreeg het gemeentearchief bij legaat de genealogische aantekeningen van de Roosendaalse tak van het geslacht Notenboom van Mevrouw Notenboom uit Bergen op Zoom.

Mevrouw Notenboom deed jarenlang onderzoek naar het geslacht Notenboom; in de diverse verworven mappen met (kopieën van) bidprentjes en foto's van de Notenbomen en aangetrouwde familie is de stamvader van de Roosendaalse tak de Oud-Gastel afkomstige Petrus Notenboom die getrouwd was met Anna Carelse van Bael; uit dit huwelijk twee zonen, Petrus (geboren in 1728) en Adrianus (1729-1774); deze Adrianus trouwde in 1751 in Roosendaal met Martijntje Hellemonts en een tweede huwelijk na het overlijden van zijn eerste vrouw volgde in 1758 met Adriana Key (1722-1784). *AH*

Aanwinsten: bedrijfsarchief smids- en metaalbedrijf Smits

Een nieuw verworven archief is dat van het smids- en metaalbedrijf Smits aan de Kalsdonksestraat 6/8 uit de periode 1907-1964. Dit bedrijf maakte onder meer veel ijzeren voorwerpen voor in kerken. AH

Ed Boeren viert 45-jarig jubileum als studiezaalbezoeker

Als 13-jarige bezocht hij voor het eerst het Roosendaalse archief, toen nog in het oude raadhuis op de Markt gevestigd. “Het archief was aan de achterkant gevestigd, pal naast het urinoir. Er was plaats voor precies twee bezoekers, één bureau en twee stoelen”, herinnert Ed Boeren. Hij reisde per trein uit zijn woonplaats Utrecht naar Roosendaal om familieonderzoek te doen. Zijn opa’s en oma’s en veel familieleden woonden in de spoorstad. “Of ze er raar van opkeken dat ik als klein jochie onderzoek kwam doen? Nee, eigenlijk niet. Zandbergen was toen nog gemeentearchivaris, maar ik heb met name veel aan Guus Buijsen te danken. Hij kende heel het jaarboek De Ghulden Roos uit zijn hoofd en kwam altijd met de goede registers aanzetten. Destijds kreeg je nog alle originele doop-, trouw en begraafboeken in handen, ze waren niet eens geklapperd. Het enige waar mensen destijds vreemd van opkeken, is dat ik altijd eerste klas reisde. Wat wil je met een vader die bij het spoor werkte?”

Boeren maakte ook de verhuizing naar het Tongerlohuis mee: “In de oude pastorie had je zes tot zeven zitplaatsen. Nieuw waren ook de microfiches in plaats van klappers op steekkaartjes.” Later, in 1992, verhuisde het archief naar de huidige locatie op de Markt. “Computers, databases, meer vrijwilligers, de hele dienstverlening raakte in een stroomversnelling.”

Onderzoek doen beschouwt Boeren, van huis uit chemicus, als het ontrafelen van een complex verband: “Je begint ergens aan en dan kom je iets tegen, wat weer een nieuw licht op de zaak werpt. Het is als een olievlek die zich steeds verder verspreidt. Niet voor niets houden veel chemici zich met genealogie bezig. Ik werk nog steeds aan de kwartierstaat waar ik destijds als jongetje aan ben begonnen.” Na verloop van tijd werd Boeren zo’n expert, dat hij ook werd gevraagd cursussen huizenonderzoek en genealogie te geven op het archief.

Voor de toekomst heeft Boeren volop plannen: “Ik heb veel verzameld in die 45 jaar, maar publiceren is er al die jaren bij ingeschoten. Daar wil ik meer tijd voor vrijmaken.” Op zijn website www.edwardboeren.eu vindt u al behoorlijk wat onderzoeksresultaten. Reacties kunt u sturen naar genealog@gmail.com. NdB

Ed Boeren
Foto E.A. de Rooij

Jaaroverzicht 2009

Aan het begin van het nieuwe jaar past een terugblik op het afgelopen jaar. 2009 was een goed jaar voor het gemeentearchief. We brachten mooie tentoonstellingen, een verkiezing van het mooiste gebouw van Roosendaal en lanceerden onze nieuwe website. Onderstaand een kleine impressie van alle activiteiten.

Tentoonstelling Roosendaal Wederopgebouwd

In de jaren '50 en '60 werden er volop woningen gebouwd. De verwoestingen van de Tweede Wereldoorlog en de toenemende bevolkingsgroei zorgden voor een grote vraag naar woningen. De architectuur en stedenbouw uit de naoorlogse periode worden beschouwd als een belangrijke ontwikkeling binnen de Nederlandse architectuurgeschiedenis. In de tentoonstelling 'Roosendaal Wederopgebouwd' en de bijbehorende brochure, geschreven door Vic Wendel, stond de wederopbouwarchitectuur in Roosendaal en Wouw centraal.

Tweehonderd jaar stadsrechten

In 1809 ondernam Lodewijk Napoleon in het voorjaar een drie weken durende rondreis door Noord-Brabant. De drie Brabantse steden Roosendaal, Tilburg en Oosterhout kregen stadsrechten tijdens dit bezoek, reden om hier in 2009 uitgebreid bij stil te staan. Het gemeentearchief presenteerde samen met Museum Tongerlohuys de tentoonstelling 'Een koning kwam voorbij'. Twee vrijwilligers van het gemeentearchief, George en Wil Ross, deden onderzoek naar de kinderen die in 1809 gedoopt waren. Een aantal families bleek tweehonderd jaar later nog in Roosendaal te wonen.

Landelijke Archiefendag

Op zaterdag 17 oktober stond Landelijke Archiefendag op het programma. Er was van alles te doen: een filmvertoning, een levende etalage, een workshop over de nieuwe website, de tentoonstelling 'Roosendaal Verwoest', de verkoop van publicaties en rondleidingen door de depots. Meer dan vierhonderd mensen brachten een bezoek aan het gemeentearchief.

Nieuwe website

In oktober werd de nieuwe website van het archief gelanceerd. Steeds meer mensen brengen een digitaal bezoek aan het Roosendaalse gemeentearchief. De website van het archief bevat hoe langer hoe meer informatie, zoals de fotocollectie met 38.000 foto's, een programma om voorouders op te zoeken, lesbrieven, brochures, scans van het bevolkingsregister en het archievenoverzicht.

Archief 1936-1975

Het archief van het Roosendaalse bestuur 1936-1975 werd in 2009 openbaar en toegankelijk. Dit archief laat duidelijk zien hoe Roosendaal in deze periode uitgroeide tot middelgrote stad met archieven als die van de gemeentepolitie (1912-1996), wederopbouw (1939-1956), openbare werken (1909-1983), brandweer (1932-1996) en sociale dienst (1936-1986). Ook bevat het archief enkele waardevolle stukken uit de Tweede Wereldoorlog. Vanwege de privacywetgeving zijn niet alle stukken uit deze periode toegankelijk. In totaal gaat het om circa vierhonderd strekkende meter, die na vele jaren inventarisatiewerk zijn ontsloten voor het publiek.

Tentoonstellingen over de Nieuwe Markt

Al in 1940, net voor de oorlog uitbrak, hield het gemeentebestuur zich bezig met de vraag wat er met de wei van Dekkers moest gebeuren. Het stuk weiland, centraal gelegen pal achter het stadshart, kon veel beter worden benut. Later is het stuk weiland veranderd in een modern plein dat we kennen als de Nieuwe Markt. Het archief bracht twee tentoonstellingen over de ontwikkeling van de Nieuwe Markt, één in het paviljoen en één in het archief.

Verkiezing mooiste gebouw van Roosendaal gebouwd na 1965

Welk gebouw, gebouwd na 1965, is het mooiste van Roosendaal? Het archief ging op zoek en stelde een lijst van dertig gebouwen samen. Het publiek mocht via internet een stem uitbrengen. De vijf gebouwen met de meeste stemmen werden op de vooravond van Open Monumentendag gepresenteerd door een aanbevelingscommissie. Elk lid van de commissie verdedigde een gebouw, waarna het publiek woningcomplex De Leede als winnaar koos.

Artisjok: vuilniszakken

Het gemeentearchief doet al jaren mee aan het CKV-festival ArtiSjok. Dit jaar met een nieuw programma. De leerlingen moesten aan de hand van het afval van een week meer vertellen over de eigenaren van dat afval. Uit hoeveel personen bestond het gezin, wat voor werk deden ze, hadden ze een auto en aten ze wel een beetje gezond? De leerlingen slaagden wonderwel in deze opdracht.

Tentoonstelling Kostscholen in Rosada

In het VVV-kantoor in Rosada Factory Outlet was de tentoonstelling Kostscholen te zien. Hier kregen bezoekers een beeld van het kostschoolleven van vroeger met foto's van de kostscholen, de pensionaires, de zusters en de broeders, de studentenverenigingen en de uitstapjes.

Tentoonstelling Roosendaal Verwoest

Bommen vernielden de binnenstad en huizen stonden in brand. Twintig mensen kwamen om het leven. De Tweede Wereldoorlog hield flink huis in Roosendaal. Enkele ooggetuigen beschreven de situatie als volgt: "Hoog laaien de vlammen in de duisternis op. Schreiend en jammerend verlaten velen hun huizen; de grote uittocht naar buiten begint!" In het archief was de tentoonstelling 'Roosendaal Verwoest - De hemel was dieproud gekleurd' te zien. Deze tentoonstelling gaf een beeld van de verwoesting van Roosendaal en de kerkdorpen.

Kuieren over Keien

Inde publicatie 'Kuieren over Keien' neemt auteur Theo de Munnik je mee voor een wandeling door de Roosendaalse binnenstad. Onderweg doe je verschillende markante plaatsen en gebouwen aan. Foto's en kaarten uit de collectie van het gemeentearchief geven een beeld van het verleden, fotograaf Ben Steffen zoomde in op het heden met foto's van het huidige straatbeeld. Steffen maakte speciaal voor deze publicatie ook enkele fotomontages, waarin heden en verleden in elkaar overlopen.

Kunstmenu

In 2009 sloot het archief zich aan bij het Kunstmenu. Verschillende culturele instellingen bieden gezamenlijk een cultuurprogramma aan, dat basisscholen kunnen afnemen. De meeste basisscholen in Roosendaal maken hier gebruik van. Dit schooljaar ontvangen we zo'n 1800 leerlingen uit groep 5/6 van de basisschool. Ze krijgen een rondleiding door de depots en daarna speuren ze naar gevelstenen. Vrijwilligers leiden alles in goede banen. *NdB*

Bezoekadres & openingstijden Gemeentearchief 2010

Markt 35
4701 PB Roosendaal
T 0165 - 579500
F 0165 - 579517
E gemeentearchief@roosendaal.nl
I www.gemeentearchiefroosendaal.nl

Studiezaal

dinsdag : 13.00-21.00 uur
woensdag en donderdag : 09.00-17.00 uur

Balie & tentoonstellingen

maandag t/m vrijdag : 09.00-17.00 uur
gedurende de zomertijd is het archief op vrijdagmiddag gesloten

Colofon

Deze nieuwsbrief is een uitgave van het gemeentearchief Roosendaal, januari 2010
Tekst: Nicole de Boer, Albert Hoekstra
Foto's: Collectie Gemeentearchief, Ben Steffen, Eddie de Rooij
Opmaak: Cobi Golterman